

УДК 323.1 (477)

О. Ю. Хорошилов, ст. викл.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, кафедра політології

ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ЯК ЧИННИКА СТАБІЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЇ

Тези присвячено дослідженню ролі етнічного чинника в соціальному та політичному житті України. Визначаються основні методологічні принципи синергетичної парадигми дослідження сутності політичної нації. Автор робить особливий наголос на вітчизняному етнополітичному організмі як на складній системі політизованих етнічних груп різного таксону.

Ключові слова: нація, політична нація, національна система, етнічні групи, етнічні меншини.

Серйозні трансформаційні процеси, що відбуваються сьогодні в Україні, актуалізували проблему пошуку стабілізаційних ресурсів вітчизняної політиї. Одне з важливих місць в цій проблемі посідають питання концептуального визначення ролі етнонаціональних факторів в житті українського соціуму, функціонуванні його політичної, економічної, культурної та інших систем. За великим рахунком ці питання постають як окремі складові більш широкої проблеми – проблеми визначення шляхів формування модерної української політичної нації. Остання ж сприймається багатьма аналітиками як “горизонтальний вимір” суспільства, запорука ефективності його розвитку. Проте сутність феномену нації взагалі й політичної нації зокрема і досі залишається дискусійною, а тому і досить перспективною для подальших наукових пошуків.

Навіть стислий аналіз концепцій націогенезу, починаючи від славетної доповіді Е. Ренана і закінчуючи розробками Е. Сміта, дає нам можливість стверджувати, що більшість авторів одностайні в одному — майже всі без винятку західноєвропейські нації народилися як феномени соціального життя в процесі руйнації станів, передбачаючи гомогенну цілісність суспільств і замінюючи таким чином середньовічні стани народом модерної доби [1, 274]. Урбанізація, індустріалізація, принципово відмінна від попередньої база легітимності, більш складна суспільна диференціація призвели до зміни соціальних статусів і ролей, створили нові умови для самовизначення індивіда — єднання індивіда й групи через громадянство, а не через кровну спорідненість. Нормативна порожнеча, що виникла на початковій стадії модернізації й була безпосереднім наслідком розпаду місцевих громад, зламу механізмів традицій та сусідського контролю, зумовила першість та необхідність заходів, спрямованих на встановлення й підтримку штучного порядку, який спирався б на уніфіковане законодавство і державну монополію, на засоби примусу, лояльність обивателів

та нормування їхніх вчинків [2, 73]. Логоцентризм та детермінізм Просвітництва, що заклали основи для формування модерністської картини світу, в якій останній моделювався як єдине ціле, жорстко пов'язане причинно-наслідковими зв'язками, постали чи не найголовнішими передумовами того, що юридична рівність громадян, яка сприймалася як антитеза етнічної різноманітності, поряд з відсутністю внутрішніх суперечностей щодо принципів, необхідних для подальшого існування єдності суспільно-політичного організму, стали своєрідними ідеалами національної держави як такої. Закономірним результатом намагань досягти цей ідеал була політика примусової асиміляції і натуралізації, яка проводилася майже всіма національними державами Європи на різних етапах їхнього існування. Побудований в парадигмі детермінізму традиційний підхід до управління суспільними системами базувався на уявленні про те, що результат зовнішнього управлінського впливу – це однозначний та передбачуваний наслідок покладених зусиль, який відповідає схемі: управлінський вплив – бажаний успіх [3, 4]. Головною ж умовою досягнення цілей вважалася згуртованість виконавців, яка підтримувалася за допомогою ідеологічної індоктринації, примусу та залякування. З нашої точки зору, саме ця тенденція до примусової гомогенізації суспільств шляхом подолання етнокультурних відмінностей їхніх окремих сигментів, яка мала за кінцеву мету формування певних надлокальних соціально-політичних спільнот, парадоксальним чином споріднює основні принципи внутрішньої політики, що їх запроваджували “класичні” національні політії Західної Європи до середини ХХ ст. і така “інтернаціональна” держава, як СРСР. Проте, якщо у випадку з першими політичними утвореннями з їх незначною етнічною строкатістю населення подібні принципи внутрішньої політики не призвели до етнічних конфліктів, то для останньої вони виявилися фатальними...

За нашим глибоким переконанням, модерністське розуміння феномену нації не є прийнятним для втілення в багатьох новоутворених країнах СНД і, в першу чергу, в Україні. Вітчизняний етнополітичний організм унаслідок його надзвичайно специфічної структури не може претендувати на перетворення в класичну “національну” державу — державу української етнонації. Більш ефективним тут є формування саме політичної нації, в основі якої знаходиться не лише “спільний договір”, що передбачає табуацію дискусії навколо окремих моментів спільної історії й консенсус щодо спільного майбутнього, але й відмову від “субстанціоналістської” парадигми сприйняття нації, згідно з якою остання з моменту виникнення і впродовж подальшого існування не зазнає значних змін в своїй структурі. Таке розуміння феномену нації передбачає вже відоме нам намагання звести всіх і вся до певних загальних політичних, культурних і світоглядних стандартів, спростити, уніфікувати структуру національного організму. На противагу цьому, в умовах українського державного будівництва повинна домінувати нова аналітико-світоглядна система, яка забезпечувала б усвідомлення того, що нація, як і всі без винятку суспільні феноме-

ни, це надзвичайно рухливе й динамічне явища. Йдеться про синергетичну парадигму політичної практики, центральне місце в концептуальному фундаменті якої займає принцип нелінійності, що у світоглядному плані може бути експлікований за допомогою ідей багатоваріантності шляхів еволюції, вибору з можливих альтернатив, різних темпів еволюції та її необоротності [3, 9–10]. Іншим важливим принципом синергетики є принцип нестабільності: лише системи (в тому числі й національні), внутрішня структура яких далека від рівноваги, здатні спонтанно організовувати себе й розвиватися. Проте ця нестабільність не скасовує детермінізм як такий, а навпаки доповнює, видозмінює його: з'являється детермінізм з урахуванням неоднозначності розвитку та можливості виходу на бажане майбутнє. Саме моменти біфуркації національних систем дають нам розуміння, що нації — це, скоріше за все, довготривалі процеси мобілізації, територіалізації, політизації і автаркії, що ніколи не припиняються й завжди постають у ролі об'єкта редетермінації кожним новим поколінням. Дещо трансформуючи слова З. Баумана, можна твердити, що нація — це більше практика, ніж статична група, процес постійного “націоналізування” який в рівній мірі складають взаємопорозуміння і співпраця поряд із антоганізмом й боротьбою [2, 74].

Враховуючи наведені зауваження, *політичну націю можна визначити як динамічну систему етносів, національних меншин та етнічних груп, які співіснують і взаємодіють в межах територіальної поліції, усвідомлюють спільність своїх цілей, завдань й інтересів та відрізняють себе від інших аналогічних систем.* Співіснування та взаємодія етнічних одиниць різного таксону в межах територіальної поліції обумовлює їх інтегрованість та інкорпарованість у політичну, соціальну, економічну, культурну та інші системи суспільства. У ролі поєднуючих факторів, які надають цій сукупності системного характеру, можуть виступати: окремий етнос чи етнонація (в нашому випадку — українська), еліта, ідея, мета тощо. Як система, нація в ідеалі має відкритий характер, що забезпечує входження до неї нових елементів. Стабільність національної системи підтримують державні інститути. За певних умов ця система має регенеруючий характер, головними умовами чого є міжетнічна злагода, спільність ідеалів, до яких прагнуть представники різних етнічних сегментів даного суспільства тощо. Політична нація неминуче творить свою спільну національну культуру без елімінації етнічних особливостей окремих її складових.

Наголошення на системному характері нації не повинно викликати її сприйняття як певної тотальної єдності. Підкреслюючи діалектичну природу політичної нації, ми виходимо перш за все з визнання закону анізотропності, що є властивим кожному етнополітичному організму. Згідно з цим законом, кожна з складових національного організму формується, функціонує й еволюціонує за власними законамирностями. Але ж окремі компоненти нації не існують повністю відокремлено — лише всі разом вони створюють особливу якість — націю як таку. Тому закони, що властиві нації, слід визначати як ста-

лі зв'язки між її складовими елементами. Виходячи з цього, можна прогнозувати безрезультатність спроб формування української політичної нації без виявлення й вивчення різних сегментів вітчизняного етнополітичного організму, їхніх ідеолого-політичних, етнолінгвістичних, конфесійних і культурних особливостей та механізмів їх взаємодії. Останній факт передбачає створення багаторівневої системи етнополітичного моніторингу в країні, систематичне дослідження процесів, що відбуваються в сфері міжетнічних відносин українського соціуму.

Прийняття моделі політичної нації, що характеризується своєю аналітичною "комфортністю", безперечно, не означає надмірного спрощення національного питання в Україні взагалі. Набуття вітчизняним етнополітичним організмом нової якості, що характеризуватиме його як політичну націю, не знімає з порядку денного питань завершення консолідації українського суперетносу та не заперечує його визначної ролі в процесі новітнього націогенезу. Проте саме політична нація, що дає змогу для вираження одночасно декількох ідентичностей громадян країни (етнічної та політичної), є, на наш погляд, одним з найважливіших "стабілізаторів" такого складного суспільства як українське.

Література

1. *Сухачёв В. Ю.* К генеалогии современного русского национализма. // Этничность. Национальные отношения. Социальная практика. — Спб.: Петрополь, 1995. — С. 271–185.
2. *Бауман З.* Спор о постмодернизме. // Социологический журнал. — 1994. — № 4. — С. 69–80.
3. *Князева Е. Н., Курдюмов С. П.* Синергетика как новое мировоззрение: диалог с И. Пригожиным. // Вопросы философии. — 1991. — № 12. — С. 3–20.

О. Ю. Хорошилов

К ОПРЕДЕЛЕНИЮ СУЩНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАЦИИ КАК ФАКТОРА СТАБИЛИЗАЦИИ УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИКИ

Резюме

Статья посвящена исследованию роли этнического фактора в социальной и политической жизни Украины. Определяются основные методологические принципы синергетической парадигмы исследования сущности политической нации. Автор делает особый акцент на отечественном этнополитическом организме как на сложной системе политизированных этнических групп различного таксона.

Ключевые слова: нация, политическая нация, национальная система, этнические группы, этнические меньшинства.

O. U. Xoroshilov

**THE DEFINITION OF POLITICAL NATION AS THE FACTOR
STABILIZING UKRAINIAN POLITIA**

Summary

Thesis is dedicated to the importance of the ethnic factors in social and political life of Ukraine. The main methodological principles of synergetic paradigm of research of political nation phenomenon were determined. The author lays special emphasis on native ethnopolitical organization as a complex and dynamic system of politicized ethnic community of diverse levels of development.

Key words: nation, political nation, national system, ethnic groups, ethnic minorities.